

WILLA CATHER¹

Romaani *démeublé*²

Romaanit ovat jo pitkän tovin olleet ylikalustettuja. Koska lavastaja on touhuillut niiden sivuilla niin ahkerasti ja esineiden eloisan kuvauksen tärkeyttä on painotettu niin paljon, pidämme itsestäänselvyyttenä, että kuka tahansa, joka osaa tarkkailla maailmaa ja kirjoittaa englantia, osaa kirjoittaa romaanin. Eikä kielenkään taitamisella ole usein niin väliä.

Kaikissa romaania koskevissa keskusteluissa täytyy tehdä selväksi, puhutaanko siitä ajanvietteen vai taiteen muotona: nämä palvelevat hyvin erilaisia tarkoituksia hyvin erilaisin keinoin. Eihän kukaan odota aamiaiskanmunansa tai päivälehrensä olevan kuolematonta tekoa. Suuria joukkoja miellyttämään tehtailtua romaania täytyy lähestyä täsmälleen niin kuin halpaa saippuaa, halpaa parfyymia tai halpaa huonekalua. Hienolaatuisuus on selvästi epäedullista, kun tehdään tavaroita suurelle määrälle ihmisiä, jotka eivät halua laatua vaan määrää, eivätkä kestävyyttä vaan muutosta: uusien, nopeasti virtyvien ja kevyesti poisheitettävien tavaroiden jatkumoa. Ei kai kukaan luulottele, että Tanagra-figuriineilla olisi jotain jakoa Kewpie-morsiamia vastaan kilpailussa kansansuosioista, vaikka niitä kasattaisiin Woolworth-tavaratalon näyteikkunoihin kymmenen sentin kappalehintaan?³ Ajanvietettä ei käy vertaaminen taide- nautintoon.

Jokainen todellinen sanataiteilija tietää, että hänen ”havainnointikykyensä” ja ”kuvailukykyensä” muodostavat vain vähäisen osan hänen välineistöstään. Niitä tarvitaan toki, mutta hän tietää, että mitä tyhjänpäiväisimmätkin kirjailijat usein havainnoivat erittäin hyvin. Kuten Mérimée sanoi hienossa Gogol-esseessään: ”Valintojen tekeminen niiden lukemattomien piirteiden joukosta, joita luonto meille tarjoaa, on lopulta paljon vaikeampaa kuin niiden tarkkaavainen havainnoiminen ja täsmällinen toistaminen.”⁴

On suosittua uskotella, että ’realismi’ tarkoittaa kunnostautumista suurten esinemäärien luetteloinnissa, mekaanisten prosessien, teollisuuden ja kaupan toiminnan selittämisessä sekä fyysisten tuntemusten ankan seikkaperäisessä kuvailussa. Mutta eikö realismi

merkitse ennen kaikkea kirjailijan asennoitumista ai-neksiinsa, viitteellistä määritelmää sille, että hän myötätuntoisesti ja vilpittömästi pikemminkin hyväksyy kuin valitsee aiheensa? Lujittaako pankkien, luottojärjestelmämme ja pörssimme toimintatapojen mestarillinen valotus lainkaan tarinaa vaimolleen uskottomasta pankkiirista, joka joutuu keinottelullaan perikatoon yrittäessään tyydyttää rakastajattariensa oikut? Jos tarina on ohut, se tietysti tavallaan vahvistuu näistä, kuten vaa’an viisari värähtää mistä tahansa vaakakuppiin heitetystä lihakimpaleesta. Mutta ovatko pankit ja pörssi sen arvoisia, että niistä pitäisi ylipäänsä kirjoittaa? Onko niillä sijaa luovassa taiteessa?

Automaattinen vastaus tähän kysymykseen on Balzac⁵. Kyllä, Balzac toden totta koetteli kirjaimellisuuden arvoa romaanissa, hän koetteli sitä äärimmilleen, kuten Wagner näyttämöllisen kirjaimellisuuden merkitystä musiikkidraamassa⁶. Hän koetteli sitä uuden löytämisen intohimosta, ennennäkemättömän uteliaisuuden leiskuvasta palosta. Jollei tuon ahjon kuumuus kyennyt antamaan esineistölle kestävyyttä ja terävyyttä, siihen eivät pysty mitkään muutkaan aivot. Itse Pariisin kaupungin, sen talojen, sisustuksen, ruuan, viinien, nautintojen, kaupankäynnin ja talouden pelien luominen uudelleen paperilla on typeryys tavoite – muttei lopultakaan taiteilijalle arvokas. Juuri siinä määrin kuin Balzac onnistui kaatamaan sivuilleen kaiken sen tiilten ja laastin ja huonekalujen ja konkurssimenettelyjen massan, hän teki tyhjäksi omat päämääränsä. Asiat, joiden varassa hän edelleen elää, hänen luomansa saituuden ja ahneuden ja kunnianhimon ja turhamaisuuden ja menetetyt sydämeniattomuuden lajit, ovat yhtä elinvoimaisia tänään kuin silloin. Mutta niiden aineellinen ympäristö, jonka vuoksi hän uhraisi niin paljon työtä ja tuskaa... silmät lipuvat sen ohi. Sitten hänen aikojensa olemme saaneet kylliksemme sisustussuunnittelijoista ja ”liike-elämän romantiikasta”⁷. Hänen paperille rakentamansa kaupunki on jo murenemassa. Stevenson sanoi haluavansa tarjota punakynää suurelle osalle Balzacin ”esillepanosta” – ja hän rakasti tätä enemmän kuin yhtäkään toista modernia romaanikirjailijaa⁸. Mutta kuka

”Tolstoi rakasti esineitä lähes yhtä paljon kuin Balzac.”

voisi leikata ainuttakaan lausetta Mériméen tarinoista? Ja kuka kaipaa yhtään enempää yksityiskohtia siitä, millä tavoin Carmencita ja muut tehdastyöt valmistivat sika-reita?⁹ Toisenlainen romaani? Totisesti. Ja eikö se ole parempikin?

Tähän keskusteluun ilmestyy automaattisesti myös toinen suuri nimi. Tolstoi rakasti esineitä lähes yhtä paljon kuin Balzac ja oli lähes yhtä kiinnostunut siitä, miten ruokia laitettiin, miten ihmiset pukeutuivat tai talot oli kalustettu. Heidän välillään on kuitenkin ratkaiseva ero: vaatteet, ruuat ja noiden vanhojen moskovaalaistalojen liikkuvat, unohtumattomat interiöörit ovat aina niin kiinteä osa teoksen ihmisten tunteita, että ne liittyvät yhteen saumattomasti; on kuin ne sijaisivat tekijän mielen sijaan itse henkilöhahmojen tunteiden puolivarjoissa. Näin sulautettuna kirjaimellisuus lakkaa olemasta kirjaimellisuutta – siitä tulee osa kokemusta.

Jos romaani on mielikuvituksekas taidemuoto, se ei voi samalla olla eloisaa ja säihkyvää journalismia. Sen täytyy valikoida taiteen ikuiset ainekset nykyhetken kuhisevasta, välkehtivästä virrasta. Näyttää lupaavasti siltä, että jotkut nuoret kirjailijat yrittävät irtautua pelkästä totuudenkaltaisuudesta ja modernin maalaustaiteen kehitystä seuraten tulkita luovasti henkilöhahmojensa aineellisia ja sosiaalisia tamineita, asettaa miljöönsä esille pikemminkin vihjaten kuin luetteloiden. Taiteen korkeat tapahtumakulut ovat kaikki yksinkertaistumisia. Romaanitaiteilijan täytyy oppia kirjoittamaan ja sen jälkeen oppia pois siitä, aivan kuten moderni taidemaalari oppii piirtämään ja oppii sitten, milloin tyystin sivuuttaa saavuttamansa ja alistaa sen korkeammalle ja todemmalle vaikutelmalle. Näyttää siltä, että vain tässä suunnassa romaani voi kehittyä joksikin monipuolisemmaksi ja täydellisemmäksi kuin kaikki nuo niin monet menneet romaanit.

Yksi varhaisimmista yhdysvaltalaisista romaaneista voisi näyttää esimerkkiä kirjoittajille. Kuinka täydelleen taiteen hengen mukaisesti onkaan *mise-en-scène* hoidettu *Tulipunaïssessa kirjaimessa*¹⁰. Ainetta kirjoittavaa lukio-laista, tuota työn orjaa, tuskin kannattaa lähettää sen

pariin etsimään tietoa puritaanien tavoista ja vaatetuksesta ja interiööreistä. Tarina on lavastettu kuin tiedostamattomasti; taiteilijan pidättyvän huolellisella kädellä, ei teatterinjohtajan räikeään tyyliin eikä näyteikkunasomistajan mekaanisen työteliäiseen tapaan. Muistikuvani mukaan kirjan hämärässä alakulossa, sen hallitsevassa tunnelmassa, tuskin koskaan näkee ihmisten varsinaisia ympäristöjä. Pikemminkin ne tuntee iltahämässä.

Kun sivulla tuntuu olevan jotain, mitä ei erikseen mainita, se vaikuttaa minusta luodulta. Romaanin, draaman ja itse runoudenkin laatu syntyy tämän nimeämättömän läsnäolosta, korvan arvaamasta muttei kuulemasta yläävelestä, kielellisestä tunnelmasta, tosiasian tai esineen tai teon tunnepitoisesta aurasta.

Kirjaimellisuus ei ole sen tehokkaampaa sovellettuna henkisiin reagoimisiin tai ruumiillisiin tuntemuksiin kuin aineellisiin asioihin. Fyysisten tuntemusten liika-kansoittama romaani on yhtä lailla luettelo kuin huonekalujen ahtaaksi tekemä teos. Esimerkiksi hra Lawrencen *The Rainbow* muistuttaa terävästi, kuinka valtavasti paljaista aistireaktioista on matkaa johonkin tunteeseen.¹¹ Laboratoriotutkimus henkilöhahmojen ruumiinelinten vasteista aistiärsykkeisiin voi tehdä niistä lähes epäinhimillisiä – typistää hahmot silkaksi eläimelliseksi kudukseksi. Voidaanko kuvitella mitään kauheampaa kuin Romeon ja Julian tarina hra Lawrencen proosamukaelmana?

Kuinka ihanaa olisi heittää kaikki huonekalut ulos ikkunasta, ja niiden mukana kaikki fyysisiin tuntemuksiin liittyvä merkityksetön toisto, kaikki pitkästyttävät vanhat kaavat. Huone jäisi tyhjäksi kuin kreikkalaisen teatterin lava tai talo, johon Pyhä Henki loistossaan laskeutui. Näyttämö jäisi tyhjäksi tilaksi suurten ja pienten tunteiden leikille – sillä mauton yltäkylläisyys tappaa sekä sadun että tragedian. Vanhempi Dumas¹² muotoili hienon periaatteen sanoessaan, että draamaan tarvitaan yksi intohimo ja neljä seinää.

*Suomentanut Laura Oulanne
(alun perin: The Novel Démeublé. The New Republic. Vol. 30, 1922, 5–6.)*

Suomentajan huomautukset

- 1 Willa Cather (1873–1947) oli yhdysvaltalainen kirjailija. Hänen 1900-luvun ensimmäisiin vuosikymmeniin ajoittuva tuotantonsa koostuu romaaneista, runoista sekä esseistä ja muusta lyhytproosasta. Catherin romaanit sijoittuvat usein tämän lapsuuden maisemaan, Nebraskan preerioille ja viljelijäyhteisöihin. Niistä on suomennettu *Antonia ystäväni* (My Ántonia, 1918; suom. 1940), *Professorin talo* (The Professor's House, 1925; suom. 1950) ja *Kuolema noutaa arkkipiispan* (Death Comes for the Archbishop, 1927; suom. 1956).
- 2 Ransk., tässä: romaani, josta on poistettu tavaraa, karsittu irtaimistoa tai sisustusta, vähennetty mööpeleitä tai

- koristeita, joka on rymsteerattu uudelleen aineellisesti niukemmaksi.
- 3 Keski-Kreikasta muinaisen Tanágran kaupungin alueelta löydetty pienet terrakottapatsaat ovat peräisin neljäneltä vuosisadalta eaa; Kewpiet ovat 1910-luvulta alkaen ensin paperista ja myöhemmin posliinista ja muovista valmistettuja suosittuja kupidovauvannukkeja, jotka luotiin Rose O'Neillin (1874–1944) sarjakuvien pohjalta. Yhdysvaltalaisen liikemiehen Frank Winfield Woolworthin (1852–1919) huokeahintaisiin tuotteisiin keskittyneet tarjoustavaratalot levisivät USA:ssa 1879 lähtien.
- 4 La littérature en Russie. Nicolas Gogol. *Revue des Deux Mondes*. T. 12, 1851, 627–650. Prosper Mérimée (1803–

1870), ranskalainen kirjailija, historioitsija ja arkeologi.

- 5 Honoré de Balzac (1799–1859), ranskalainen kirjailija.
- 6 Saksalainen oopperantekijä Richard Wagner (1813–1883), *Über die Benennung Musikdrama* (1872). *Gesammelte Schriften und Dichtungen*. Siegel, Leipzig 1907, 271–277.
- 7 Vrt. pankkiiri William Cameron Forbesin (1870–1959) Yhdysvaltain kauppa ja teollisuutta käsittelevä teos *The Romance of Business* (1921).
- 8 Robert Louis Stevenson (1850–1894), skotlantilainen kirjailija, kirjoitti serkulleen R. A. L. Stevensonille (1847–1900) lokakuussa 1883: ”Näkemystäsi kirkastaisi kovasti, jos lukisit minun laillani uudelleen Balzacia. Siinä on mies, joka ei koskaan löytänyt omaa menettelmäänsä. Takeleleva Shakespeare, joka elinvoimaansa uhkuen tukehtuu yksityiskohtaisuutensa heikkouteen. Kypsemässä katsannossa oikein hätkähtää, kuinka huono hän onkaan, kuinka heiveröinen, kuinka epätosi, kuinka ikävyyttävä; ja tietenkin, kun hän vain antautui temperamentilleen, kuinka hyvä ja vahva. Muttei kuitenkaan koskaan murkaton eikä selvä. Hän ei voinut myöntyä tylsyyteen, ja niinpä hänestä tuli tylsä. Hän ei osannut jättää mitään kehittelemättä, ja niinpä hän hukkui aavalla ulapalla kirkuvien ja toisiinsa kuulumattomien yksityiskohtien seassa. On vain yksi taide: pois jättämisen taide! Oi, jos itse osaisin jättää pois, en muusta taidosta huolisikaan. Joka taitaa pois jättämisen, se tekee vaikka sanomalehdestä *Iliaksen*.” *The Letters II 1880–1887* (1889). Toim. Sidney Colvin. 3., uud. & laaj. p. Scribner's Sons, New York 1911, 173.
- 9 Ks. Mériméen kuuluisin teos, ranskalaisen säveltäjän Georges Bizet'n (1835–1875) samannimiselle oopperalle aiheen ja juonen antanut pienoisromaani *Carmen* (1845). Suom. Kasimir Leino. Karisto, Hämeenlinna 1907. Kirjan andalusialainen nimihenkilö työskentelee sikaritehtaassa ja viittaa itsekin itseensä hellittelynimellä Carmencita.
- 10 Yhdysvaltalainen kirjailija Nathaniel Hawthorne (1804–1864), *Tulipunainen kirjain* (The Scarlet Letter, 1850). Suom. Aune Brotherus. WSOY, Helsinki 1945. *Mise-en-scène* (ransk.) tarkoittaa näyttämöllepanoa, asettamista tiettyyn maisemaan tai ympäristöön.
- 11 D. H. Lawrence (1885–1930), *The Rainbow* (1915), joka seksikohtaustensa takia kiellettiin brittiläisen tuomioistuinten päätöksellä säädetyttömänä.
- 12 Alexandre Dumas vanhempi (1802–1870), ranskalainen kirjailija.

TYÖVÄEN
KIRJALLI
SUUDEN
PÄIVÄ

WERSTAS
29.8.
2015

TOINEN ÄÄNI

Nimekkäitä
nykykirjailijoita,
kipakkaa keskustelua,
kirjamyyntiä,
näytteilleasettajiia,
runoa ja musiikkia.

Tule mukaan!

VAPAA PÄÄSY!

Työväenmuseumo Werstas
Väinö Linnan aukio 8, Tampere

www.tyovaenkirjallisuudenpaiva.com